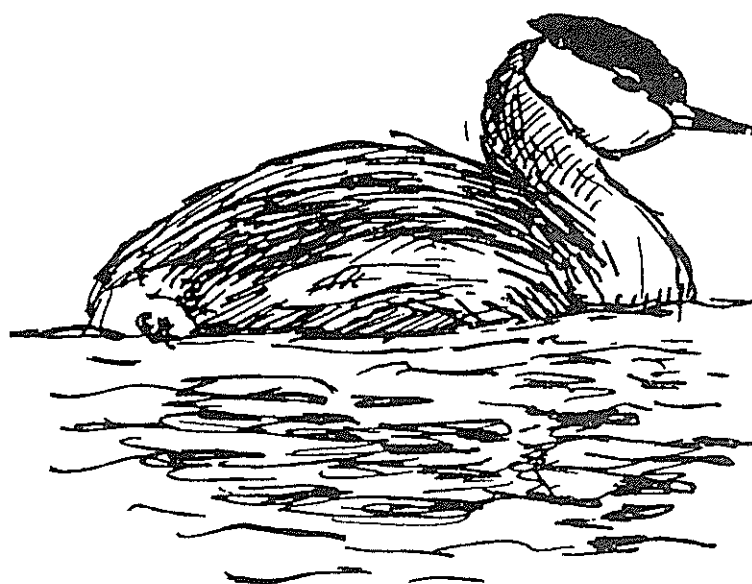

NATUR-
FORVALTNING

OVERVÅGNING

RAPPORT NR. 28

YNGLEFUGLE I PORSEMOSEN 1996-1998

KØBENHAVNS AMT

**YNGLEFUGLE I
PORSEMOSEN 1996-1998**

Naturforvaltningsrapport nr. 28
Ynglefugle i Porsemosen 1996 - 1998

ISSN 0906-1940 Naturforvaltning.

Udarbejdet for Københavns Amt af
Onis Consult A/S.
Forfatter: Erik Mandrup Jacobsen.
Projektleder: Chr. Ebbe Mortensen.
Københavns Amt, Teknisk Forvaltning.

Trykt i 150 eksemplarer på
Amtscentralens Trykkeri.

Pris: kr. 50

Københavns Amt
Teknisk Forvaltning
Stationsparken 27
2600 Glostrup - tlf. 4322 2222

Arbejdsdokument FORORD

YNGLEFUGLE I PORSEMOSEN 1996-1998

Københavns Amt er i henhold til Plan-, Miljø- og Naturbeskyttelses loven tillagt en række opgaver indenfor det fredningsmæssige område. Opgaverne fordeler sig på tre hovedemner, fredningsplanlægning, fredningsadministration og naturforvaltning.

Naturforvaltning

Naturforvaltningen er det arbejdsområde, hvor intentionerne i fredningsplanlægningen og -administration søges virkeliggjort. Omvendt danner den viden og de oplysninger om naturens tilstand og udvikling der bliver indsamlet i forbindelse med det praktiske naturforvaltnings arbejde, grundlag for de planmæssige og administrative beslutninger.

Naturforvaltningsopgaverne foregår indenfor tre hovedfelter, naturovervågning, naturpleje/-genopretning og naturformidling.

Naturovervågning

Amtet foretager en løbende overvågning af - og tilsyn med Amtets vigtigste og mest sårbare naturområder samt sjældne og truede plante og dyrearter. Herved opnås en viden om naturens tilstand og udvikling generelt og lokalt, der bl.a. kan danne grundlag for en hurtig indgriben hvor der registreres en uønsket udvikling. Amtets naturovervågning gennemføres som plante-, fugle- og paddeovervågning af udvalgte arter, der kan anvendes som indikator for økologiske forandringer.

Naturpleje

Hvor naturovervågningen har dokumenteret et behov for indgriben kan Amtet iværksætte naturpleje. Plejen omfatter vegetationsrydning slåning og afgræsning af enge, overdrev og moser, samt oprensning af vandløb og søer. Desuden gennemføres naturgenopretningsprojekter hvor Amtet søger at genskabe betingelser for udviklingen af et naturligt plante- og dyreliv.

Naturformidling

Udgangspunktet for naturformidling er ønsket om at give befolkningen mulighed for at opleve biologiske-, geologiske-, landskabsmæssige- og kulturhistoriske værdier i Amtet, samt skabe forståelse for betydningen af at beskytte og bevare disse værdier. Der udarbejdes foldere, pjecer m.v., opsættes kortborde og skilte eller arrangeres ekskursioner.

Porsemosen

Den foreliggende overvågningsrapport er et led i Amtets serie af Naturforvaltningsrapporter. Københavns Amt indsamler løbende oplysninger om de fredningsmæssige værdier i Vestegnens moser. Rapporten om ynglefuglene i Porsemosen vil blive vurderet og indgå i Amtets videre fredningsplanlægning, -administration og naturforvaltning i området.

Københavns Amt
Teknisk Forvaltning

Oktober 1998

Indhold

1. Sammenfatning	2
2. Indledning	
3. Eksisterende forhold	4
3.1. Planmæssig status	4
3.2. Områdebeskrivelse	5
4. Metoder	8
4.1. Fugletællinger	8
4.2. Vejret i optællingsperioderne	9
5. Resultater 1996-1998	12
5.1. Porsemosens ynglefugle 1996-1998-med tilbageblik	12
5.2. Øvrige ynglefugle 1996-1998	24
5.3. Ikke-ynglende arter 1996-1998	24
6. Porsemosen som ynglefuglelokalitet	
7. Pleje og overvågning	28
8. Konklusion	29
9. Referencer	30

*Rapport fra Ornis Consult A/S til Københavns Amt 1998
Tekst og figurer: Erik Mandrup Jacobsen
Københavns Amts projektleder: Christian Ebbe Mortensen
Ornis Consults Projektleder: Erik Mandrup Jacobsen*

1 Sammenfatning

Som et led i overvågningen af amtets grønne områder fik Københavns Amt i april-juli 1996, 1997 og 1998 foretaget en optælling af ynglende fugle i Porsemosen ca. 15 kilometer vest for København.

Hyppigste ynglende vandfugle var alle årene gråand (7-15 par), blishøne (10-15 par), vandrikse (6-12 par), grønbenet rørhøne (8-15 par), gråstrubet lappedykker (3-6 par) og grågås (1-5 par). Desuden skal fra de tre undersøgelsesår fremhæves rørhøg (1 par), græshoppesanger (3-5 par i 1998, sivsanger (2 par i 1998) samt en på landsplan helt unik bestand af pungmejser (5-6 "par" i 1996, 2-5 "par" i 1997 og 1-2 "par" i 1998). Dermed var 1998 et usædvanligt dårligt år for pungmejsen i Porsemosen. Efter flere års fravær optrådte toppet lappedykker, lille lappedykker, atlingand og skeand atter som mulige eller sikre ynglefugle i mosen i 1998. Desuden rummer Porsemosen fortsat små, men tilsyneladende stabile bestande af vibe, dobbeltbekkasin, græshoppesanger og sivsanger.

I alt blev der i de tre år registreret 62 muligt eller sikkert ynglende arter i Porsemosen. Af disse er 16 egentlige vandfuglearter. Dertil kommer 20 ikke-ynglende arter, der opholdt sig kortere eller længere tid i mosen. Blandt disse skal fremhæves rørdrum (1998), plettet rørvagtel (1996), duehøg (1998), fiskeørn (1997, 1998), og trane (1997). I relation til Skov- og Naturstyrelsens rød-liste over truede og hensynskrævende danske ynglefugle kan nævnes, at der i 1996-1998 yngede pungmejse ("sjælden"), dobbeltbekkasin, vibe, sanglærke, sivsanger, jernspurv, tornirisk ("særligt hensynskrævende") samt knopsvane og grågås ("ansvarsarter" i Porsemosen).

Porsemosen kan fortsat benævnes en "ekstraordinær god fuglelokalitet", selv om mosens fuglesamfund gennem de sidste årtier har ændret sig. Mosen er under tilgroning, bl.a. som følge af græsningsophør på en del tidligere krea-turafgræssede arealer. Siden midten af 80'erne er vandrikse, grønbenet rørhøne, blishøne, vibe og dobbeltbekkasin gået tilbage i antal, og arter som rødben, gul vipstjert og sortterne er for længst forsvundet som ynglefugle. Set over hele den periode, hvorfra der er indsamlet oplysninger (ca. 1960-1998) kan noteres en tilbagegang for en række af de arter, der er eller har været tilknyttet mosens engarealer og åbne vandflader.

I lighed med tidligere år blev de væsentligste fugleforekomster 1996-1998 noteret syd for Nybølle Å. Her findes de fleste og de største permanente vandarealer, og hele området er mindre "kultiveret" end mosens nordlige halvdel, der i højere grad bærer præg af jagtlige aktiviteter.

Netop bl.a. mosens vandfugleforekomster lå til grund for Porsemose-fredningen i 1968, hvorfor en forringelse af mosen som vandfuglelokalitet bør imødegås ved hjælp af passende plejeindgreb, først og fremmest en rydning af vegetationen på de tilgroede arealer samt en generel hævning af vandstanden. At netop vandstanden er af stor betydning, illustreres af, at vandstanden i 1998 var særdeles høj, og de nordøstlige enge usædvanligt fugtige. Atlingand og skeand optrådte efter flere års fravær, og rørdrum kunne høres paukende i april måned.

2 Indledning

Overvågning

Københavns Amt fik forår og sommer 1996-1998 foretaget en optælling af ynglende fugle i Porsemosen vest for København. Undersøgelsen blev gennemført som en del af overvågningen af amtets naturområder.

Fuglene kan anvendes i amternes naturovervågning p.g.a. fuglelivets rekreative værdi, fuglenes relativt høje placering i fødekæderne samt deres fremtrædende levevis, der gør dem velegnede som indikatorer for miljøets generelle tilstand. Dertil kommer fuglenes store oplevelsesmæssige værdi for områdets besøgende.

Overvågningen af amtets naturområder har i perioden 1981-1989 været varetaget af Hovedstadsrådet. Siden 1989 er overvågningen af Porsemosen og andre vigtige lokaliteter i amtet blevet foretaget af Københavns Amts Tekniske forvaltning.

Denne rapport er den sjette, hvori Porsemosens ynglefugle gives en selvstændig omtale. I 1986 udgav amtet desuden en endnu ikke realiseret plejeplan for ynglende fugle i Porsemosen. Nærværende arbejde skal ses i sammenhæng med disse tidligere arbejder, ligesom projekter gennemført i regi af bl.a. Danmarks Naturfredningsforening med fordel kan inddrages.

Porsemosen er et betydningsfuldt kerneområde for dyr og planter og desuden et vigtigt landskabeligt forbindelsesled til andre af regionens grønne områder. Mod syd er mosen via Store Vejleå forbundet til Vallensbæk og Tranegilde Moser og videre mod øst gennem Køge Bugt Strandpark til det fredede område Vestamager. Porsemosen er i øvrigt centralt placeret i områdets øvrige småmoser og, via Nybølle og Hove Å, forbundet med Gundsømagle Sø og Roskilde Fjord mod nordvest. På flere af disse lokaliteter foretages eller planlægges allerede naturpleje- og genopretningsaktiviteter.

Formål

Hovedformålet med nærværende arbejde har været at give en aktuel status for Porsemosens ynglefugle - nu 12 år efter Hovedstadsrådets ynglefugleregistrering i 1986, samt at sammenholde denne med eventuelle ændringer i vegetationsforhold og arealudnyttelse.

Københavns Amt undersøger, som et led i en række plejeforanstaltninger, mulighederne for at hæve vandstanden i mosen. Regelmæssige registreringer af mosens ynglefugle gør det muligt at vurdere effekten af dette og andre naturplejetiltag.

Feltarbejdet i Porsemosen 1996-1998 er udført af rapportens forfatter, og de indsamlede resultater er suppleret med oplysninger fra Dansk Ornitologisk Forenings atlasprojekt.

Fugletællinger i og omkring Porsemosen er i 1996-1998 desuden foretaget i forbindelse med Ornis Consults overvågning af agerlandets fugle for Miljøstyrelsen.

3 Eksisterende forhold

3.1. Planmæssig status

Beliggenhed

Porsemosen er en tilgroet tørvemose beliggende ca. 15 kilometer vest for København i Ledøje-Smørum og Høje Tåstrup kommuner. Porsemosen omfatter samlet et areal på ca. 100 ha og udgør dermed en stor del af egnens største fredede moseområde på 405 ha. Dette område strækker sig fra Roskildevej i syd langs Store Vejleå og fortsætter nord for landsbyerne Vridsløsemagle og Sengeløse i en bue vestpå i Porsemosen, Sengeløse Mose og Vasby Mose (figur 1).

Dannelse

Tidligere var mosen vanddækket og indgik, sammen med områdets øvrige småmoser, i et stort søsystem, der omfattede de nuværende moser Tysmose, Porsemose og Sengeløse Mose. Bakken med Øbakkegård nord for mosen var en egentlig ø, og endnu i begyndelsen af forrige århundrede måtte man ofte sejle til øen for at komme over til de græssende kreaturer. Ved tilgroning er søerne med tiden omdannet til de nuværende lavmoser.

Undersøgelser

Hovedstadsråd foretog i 1980 en § 43-registrering af Porsemosens flora, men de formentligt mest grundige undersøgelser af Porsemosens planteliv er foretaget af Danmarks Naturfredningsforenings lokalkomiteer i Tåstrup, Ballerup og Albertslund (Binau & Hansen 1986) og Ornisc Consult og Københavns Amt i 1993 (Hansen 1993).

Flora-registreringer er desuden foretaget af Fredningsstyrelsen (Gravesen 1976), og af Dansk Botanisk Forening som en del af en landsdækkende atlasundersøgelse (Atlas Flora Danica).

Forholdsvis detaljerede optællinger af Porsemosens ynglefugle foreligger fra begyndelsen af 60'erne (Ferdinand et al. 1968) og 70'erne (Ferdinand 1971, Jensen & Petersen 1976) samt fra Dansk Ornitologisk Forenings lokalitetsregistreringsprojekt i 1978 (Dybbro & Boeg 1982). I 1981 indledte Dansk Ornitologisk Forening et samarbejde med Hovedstadsrådet med henblik på at følge udviklingen i hovedstadsregionens vigtigste naturområder. Dette arbejde omfattede bl.a. en række fugletællinger i Porsemosen (f.eks. Kayser & Braae 1987). En totaloptælling af mosens ynglefugle blev foretaget i sommeren 1986 (Haagensen & Woolhead 1987) i forbindelse med udarbejdelsen af en plejeplan for Porsemosen (Jacobsen 1988). Fugletællinger foretages ligeledes som en del af Dansk Ornitologisk Forenings igangværende landsdækkende atlasprojekt. Københavns Amt har desuden foranstaltet ynglefugletællinger årligt siden 1993.

Porsemosens værdi som paddelokalitet, ikke mindst i forbindelse med dyrenes spredningsmuligheder i regionen, er vurderet under Hovedstadsrådets og senere Københavns Amts overvågning af paddelokaliteter i Københavns Amt (Hesselsøe 1990). En Naturfører for Store Vejleå Dalen er udgivet af Danmarks Naturfredningsforening (Hansen 1984).

Regionplaner

Porsemosen er i Regionplan 1993 udpeget som et særligt følsomt naturområde og fredningsinteresseområde med særlig interesse som "kerneområde", d.v.s. et område af særlig stor værdi for regionens plante- og dyreliv. I planlægningen er det hensigten, at dyr og planter via "spredningskorridorer" får

mulighed for at sprede sig fra ét kerneområde til et andet. Derfor skal der tages særlige hensyn til områdets flora og fauna og mosens natur skal bevares og om nødvendigt forbedres ved pleje.

Fredningsforhold

I 1964-65 rejste Danmarks Naturfredningsforening en fredningssag for Porsemosen for at "sikre mosernes betydning som grønne områder i forbindelse med fremtidig byudvikling omkring de radiære trafikforbindelser fra København mod vest". Mosen blev omfattet af tre enslydende fredningskendelser afsagt af Overfredningsnævnet den 28. juni 1968. Af kendelserne fremgår, at "arealerne fredes således, at tilstanden på disse ikke må forandres, men de skal udelukkende kunne udnyttes på samme måde som hidtil som landbrugsarealer og friluftsgartnerier, for så vidt at efterfølgende bestemmelser ikke medfører yderligere rådighedsindskrænkninger". Sidstnævnte sigter til et forbud mod bl.a. opførelse af bygninger, afgravning, opfyldning, henkastning af affald samt fjernelse eller etablering af beplantning. Endelig er de af mosens søer og enge, som udgør over 2500 m² i sammenhængende areal omfattet af naturfredningslovens § 3, hvoraf det bl.a. fremgår, at disse arealer kun med tilladelse fra amtsrådet må opdyrkes, tilplantes eller på anden måde ændres.

Ejerforhold

Porsemosen er opdelt i en række mindre parceller, der for størstedelens vedkommende ejes af private. Enkelte parceller er dog i offentlig eje. Den østlige del ejes således af Miljøministeriet og hører under Vestskoven, et mindre areal ejes af Landbohøjskolen, og to parceller mod nordvest ejes af Jordlovsudvalget som en del af Øbakkegårds jorder.

Fredningsstatus

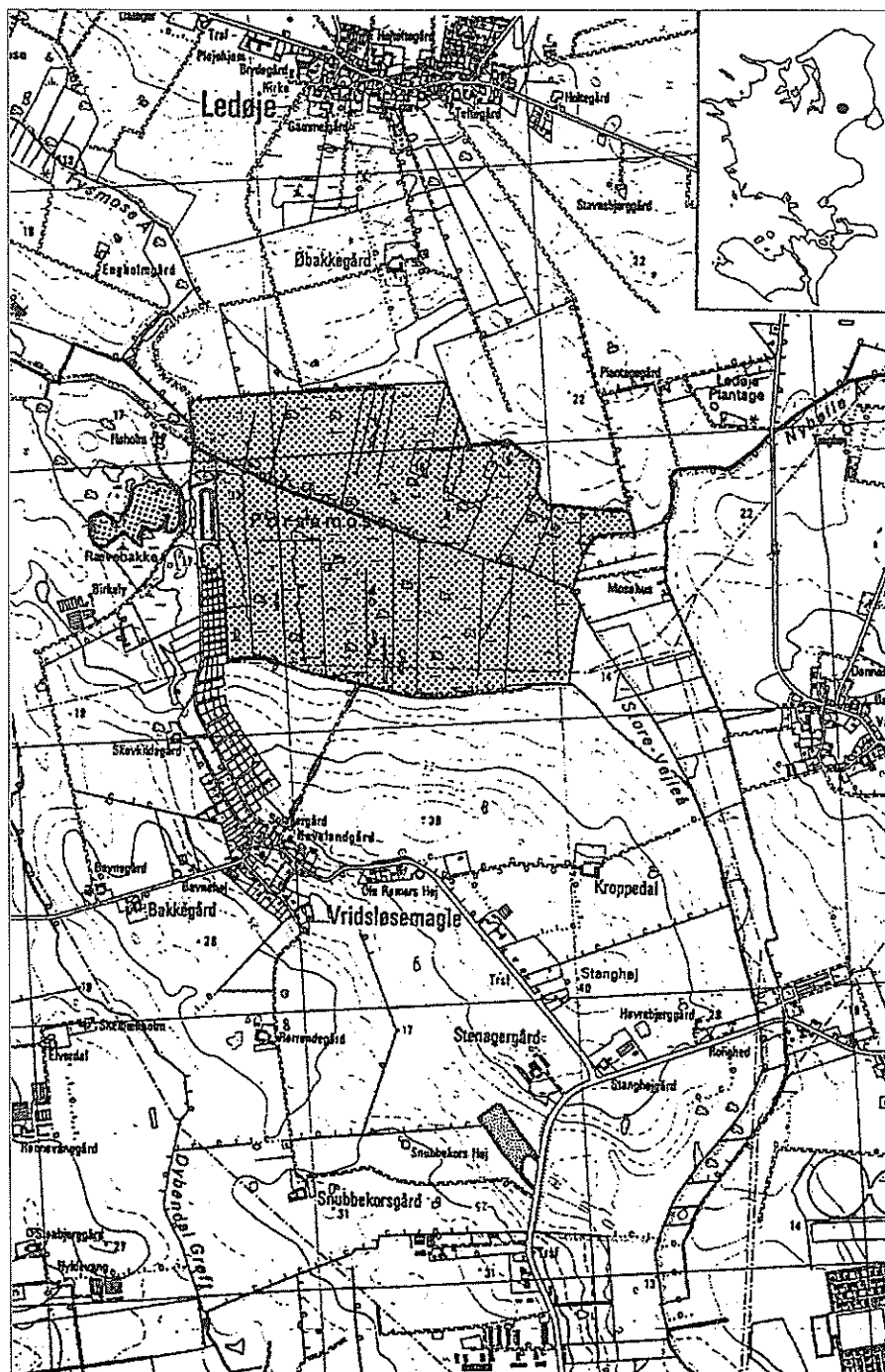
Tidligere fremsatte plejeforslag omfatter bl.a. vegetationsrydning og genindførelse af kreaturgræsning. De nuværende fredningskendelser og ret komplicerede ejerforhold vanskeliggør imidlertid sådanne indgreb. De store moser på Københavns vestegn indgår i den nationale handlingsplan for fredninger på land. Amtet planlægger derfor en modernisering af de nuværende fredninger, bl.a. for at muliggøre naturpleje i området.

3.2. Områdebeskrivelse

Udseende

Porsemosen er en ældre, efterhånden temmeligt tilgroet tørvemose beliggende i en stor, åben sækning i landskabet, hovedsageligt omkranset af dyrket agerland. Mod vest findes dog en rørskovsomkranset sø ("Høholmsøen"), der er adskilt fra Porsemosen af et kolonihaveområde. Som det eneste sted i mosen foretages kreaturafgræsning på Vestskovens enge i mosens nordøstlige hjørne.

Som følge af undergrundens høje kalkindhold er Porsemosen en alkalisk mose, hvilket også afspejles i mosens flora. Blandt plantesamfundene er overgangsrigrigkæret, der er karakteriseret ved en høj artsdiversitet og mange tokimbladede urter. Vegetationen præges i øvrigt af tagrør, birk, pil og el. I mosens udkant, som markering af grænser mellem de enkelte parceller og som vildtremiser er flere steder plantet levende hegn, ligesom der på flere af de højere partier for mange år siden er plantet birk, pil, el og nåletræer.

Figur 1: Porsemosen og nærmeste omgivelser med stednavne benyttet i teksten. Undersøgelsesområdet er markeret med raster (Geodætisk Institut, 1: 25.000).

Vandarealer

Porsemosen deles i en nordlig og sydlig halvdel af Nybølle Å. Åen er trods navnet ikke et naturligt vandløb men en kanal, som blev gravet i begyndelsen af forrige århundrede for at afvande arealerne inde i mosen. Nybølle Å gennemstrømmer mosen fra øst mod vest og har, via Hove Å og Gundsøriagle Sø, sit udløb i Roskilde Fjord. I visse perioder er vandet næsten stillestående, og i tørre somre kan åen næsten tørre ud. Hvorvidt åløbet har en egentlig drænende effekt er derfor usikkert. Åen oprenses én gang om året, og den oprensede grøde placeres i en 3-4 meter bred zone langs åen. På mosens nord- og nordvestlige side er desuden anlagt dræningskanaler med henblik på at tørlægge nærliggende landbrugsjorde. I dag fremstår Porsemosen med en del større og mindre søer og vandhuller, hvoraf de fleste er opstået som følge af tørvegravning under og lige efter 2. Verdenskrig. Som på fredningstidspunktet findes i dag de fleste større, permanente vandarealer syd for Nybølle Å. Særligt nord for Nybølle Å er siden fredningen dog anlagt en del andedamme til jagtligge formål. Et mindre, tidligere næsten helt tilgroet, vandhul beliggende i kolonihaveområdet vest for Porsemosen blev i ca. 1990 oprenset og udvidet betydeligt. Fund af kransnålalger i flere af mosens tørvegrave tyder på, at vandet er/var relativt uforurenet (Binau & Hansen 1986).

Som en del andre vådområder i amtet lider Porsemosen under den generelle vandstandssænkning forårsaget af vandindvindingen i Københavnsområdet. Om foråret er større arealer dog ofte oversvømmede. I løbet af sommeren falder vandstanden gradvist, og i juli/august er rørsumpen udtørret mange steder. En vandstandshævning blev foretaget i 1978, og amtet undersøger nu muligheden for atter at hæve vandstanden i mosen.

Tilgroning

Mange tidligere lysåbne områder er nu dækket af tagrør eller høj urtevegetation, ligesom vedplanter (især birk, pil og el) mange steder har bredt sig på bekostning af engplanterne. Tilgroningen truer de lysåbne plantesamfund og dermed også de fugle, der er afhængige af engenes lave vegetation og mosens åbne vandarealer.

Flora og fauna

De tidligere nævnte undersøgelser har alle understreget Porsemosens store regionale og nationale værdi som et fristed for dyr og planter. Med en stor artsrigdom og forekomst af en række mere eller mindre sjældne arter, er Porsemosen af stor botanisk betydning. Bl.a. avneknippe, spæd pindsvineknop, kødfarvet gøgeurt, rank frøstjerne og almindelig blærerod vokser i mosen. Og en art som stivtoppet rørhvene er ikke almindelig i Hovedstadsregionen generelt. Fra de afgræssede arealer kan nævnes hjertegræs, lav tidsel, lancetbladet høgeurt, seline og kornet stenbræk.

En del trækfugle raster forår og efterår i Porsemosen, men det er især for ynglefugle, at mosen er af betydning, måske blandt de vigtigste vådområder i Nordsjælland. I området findes desuden ca. 60 sikkert eller muligt ynglende fuglearter, heriblandt mange på landsplan mere eller mindre sjældne karakterarter for vådområder: gråstrubet lappedykker, rørhøg, grågås, vandrikse, bynkefugl, pungmejse, sivsanger og græshoppesanger.

Jvf. Dansk Ornitologisk Forenings lokalrapporter og amtets overvågningsrapporter er der i årenes løb set mange sjældne fuglearter i Porsemosen, bl.a. kan nævnes: rørdrum, fiskeørn, lærkefalk, sortterne (tidligere ynglefugl), mosehornugle, kirkeugle, isfugl, hærfugl, trane, plettet rør rørvagtel, plettet rørvagtel, natravn, isfugl og savisanger (enkelte år muligt ynglende).

4 Metoder

4.1. Fugletællinger

6 besøg hvert år

Optællingerne af ynglefugle i Porsemosen er baseret på kortlægningsmetoden. I hvert af årene 1996-1998 blev udført 6 optællinger på følgende datoer: 1996: 29. april, 6. maj, 13. maj, 6. juni, 17. juni og 24. juni, 1997: 25. april, 2. maj, 13. maj, 13. juni, 18. juli og 24. juli, 1998: 23. april, 29. april, 27. maj, 18. juni, 21. juni og 30. juli. Alle tællinger er udført i morgen- eller aftentimerne under gode optællingsbetingelser. Ca. halvdelen af området blev dækket ved hvert besøg (henholdsvis nord eller syd for Nybølle Å.

Alle fugle, der skønnedes at være lokale ynglefugle, blev registreret og deres position markeret på et feltkort. Samtidigt registreredes ikke-ynglende fugle, der rastede eller fouragerede indenfor undersøgelsesområdet.

Efter den sidste optælling blev alle data fra feltkortene overført til arts kort (ét kort for hver fugleart), hvorefter antallet af ynglepar blev vurderet. Generelt kan følgende siges om opdelingen mellem sikre, mulige og ikke-ynglende fugle (efter Dybbro 1976):

Sikre ynglepar: tydelig afledningsadfærd hos gamle fugle (især vadefugle). Fugle set på eller ved rede (f.eks. ande- og vadefugle). Dununger set (f.eks. lappedykker, andefugle).

Mulige ynglepar: syngende stationær han (f.eks. vandrikse, spurvefugle). Parringsadfærd (f.eks. ænder, rovfugle). Ængstelig kalden fra gamle fugle (f.eks. vadefugle, spurvefugle). Redebyggende fugle.

Ikke-ynglende fugle: øvrige observationer. For mange vandfugle er der en tendens til, at de optræder flokvis. En enkelt observation af en syngende han af en art, der normalt ikke yngler på lokaliteten. Disse observationer forekommer hyppigst i træktiden, d.v.s. især i april-maj.

De fleste observationer er gjort fra stier omkring mosen samt langs Nybølle Å. Hovedparten af Porsemosen er relativt utilgængelig, hvorfor ungekuld og reder kan være overset. De angivne tal er derfor rimeligvis udtryk for det mindste antal ynglepar. Kortlægningsmetoden er udviklet til registrering af territoriehævdende småfugle og er i sin oprindelige form baseret på 10 besøg i undersøgelsesområdet (Enemar 1959). Nærværende undersøgelse kan derfor, jvf. Falk (1990) betegnes som en modificeret kortlægning af yngleterritorier.

Høholmsøen

Bemærk, at "Høholmsøen", beliggende umiddelbart vest for Porsemosen og i landskabelig sammenhæng med denne, også indgår i optællingsområdet. Under hvert besøg blev relevante oplysninger om mosens naturforhold, herunder trusler, plejebenhov etc. ligeledes noteret.

4.2. Vejrforholdene

Vejrforholdene har stor betydning for fuglenes ynglesucces og overlevelse. F.eks. kan strenge vintre reducere bestandene af kortdistancetrækkere og standfugle og kolde, blæsende og regnfulde forår medføre, at færre unger end normalt kommer på vingerne.

1996-sæsonen

December 1995 var meget kold, tør og regnfuld med noget mere sol end normalt. Også **januar 1996** blev kold, den tørreste registreret nogensinde og med lidt færre soltimer end normalt. Med en månedstemperatur på -3°C blev **februar 1996** den koldeste af månederne denne vinter. Nedbøren var lidt under det normale, soltimetallet normalt.

Med en gennemsnitstemperatur på $-2,4^{\circ}\text{C}$ var vinteren 1995/96 hele 3°C koldere end normalgennemsnittet. Af figur 2 fremgår, at denne vinter dermed var en anelse koldere end den kolde vinter 1984/85 og at man skal helt tilbage til 1981/82 for at finde en koldere vinter.

Marts 1996 blev den tørreste nogensinde, og måneden var også temmelig kølig sammenlignet med normalgennemsnittet 1961-90. Solen skinnede i gennemsnit for hele landet nær det normale. Med sommervejr omkring den 22. i **april 1996** kom månedstemperaturen for første gang siden oktober 1995 over det normale. Målt over hele måneden var temperaturen $0,8^{\circ}\text{C}$ over normalgennemsnittet. Soltimetallet lå noget over og nedbøren meget under gennemsnittet. **Maj 1996** blev blandt de 5 koldeste i dette århundrede, og solen skinnede kun 2/3 af det normale. Nedbøren lå ca. 25% over gennemsnittet. **Juni 1996** var ca. 1°C koldere end normalt for perioden 1961-90, nedbøren var kun 42% af normalen, og solen skinnede 80-90% af det normale. Også **juli 1996** blev kold med en månedsmiddeltemperatur på knap 1°C under normalen. Nedbøren blev på landsplan kun det halve af normalen, og solen skinnede for landet som helhed 14% mere end normalen.

1997-sæsonen

Med en middeltemperatur på $-0,6^{\circ}\text{C}$ blev **december 1996** koldere end normalgennemsnittet. Nedbøren var 56% under og antallet af soltimer ca. 50% over det normale. **Januar 1997** blev den tørreste registreret nogensinde. Middeltemperaturen var $1,2^{\circ}\text{C}$ under og antallet af soltimer noget over det normale. Månedsmiddeltemperaturen for **februar 1997** blev næsten 3°C over det normale. Nedbøren var det dobbelte af det normale, soltimetallet lidt over det normale.

Med en gennemsnitstemperatur på $0,4^{\circ}\text{C}$ var vinteren 1996/97 stort set normal, hvilket dog dækker over to temmelig kolde måneder (december og januar 1996) og en særdeles varm (februar 1997).

Trods vintervejr i midten af måneden blev **marts 1997** alligevel ret varm, ca. $1,5^{\circ}\text{C}$ over det normale. Nedbøren lå ca. 65% under og antallet af soltimer ca. 40% over det normale. Middeltemperatur og nedbør i **april 1997** var nær det normale; måneden var i øvrigt temmelig blæsende, og solen skinnede lidt mere end normalt. **Maj 1997** var kold med en månedsmiddeltemperatur ca. 1°C under normalgennemsnittet. Der faldt noget mere nedbør end normalt, ca. 40%, og antallet af soltimer var stort set normalt. **Juni 1997** var en anelse varmere end normalt, og nedbøren blev i gennemsnit ud over landet stort set normal. Der var dog særdeles stor variation i nedbøren ud over landet p.g.a.

tordenvejr. Således fik det meste af Nordøstsjælland over 100 mm, mens der kun faldt 20-25 mm på Bornholm. **Juli 1997** var varm og solrig.

1998-sæsonen

December 1997 blev 1°C over normalgennemsnittet med lidt mindre nedbør og færre soltimer end normalt. Trods en kold kold afslutning i sidste trediedel af måneden blev **januar 1998** alligevel temmelig varm, 2,3°C over det normale. Solen skinnede meget, og nedbøren var lidt over det normale. Med en månedsmiddeltemperatur på 5,0°C blev **februar 1998** den næstvarmeste registreret nogensinde. Soltimetallet var næsten 40% under normalen, nedbørsmængden ca. 30% over.

Sammenfattende var vinteren 1997/98 mild med en gennemsnits-temperatur langt over det normale.

Trods vinterlige indslag med sne blev **marts 1998** mild, 1,6°C over normalgennemsnittet og med temmelig megen nedbør og også flere soltimer end normalt. **April 1998** var usædvanlig solfattig og våd, men også forholdsvis lun med en månedsmiddeltemperatur på 0,8°C over det normale. **Maj 1998** var tør, solrig og temmelig varm med en månedsmiddeltemperatur på 11,9°C, hvilket er 1°C højere end normalgennemsnittet. **Juni 1998** var temmelig våd med 78 mm nedbør i landet som helhed – det normale er 55 mm. Månedstemperaturen og antal soltimer var lidt under det normale. **Juli 1998** var præget af lange periode med ustadigt, blæsende, køligt og regnfuldt vejr.

Sammenfattende :

Vinter 1995/96:

December: meget kold og tør
Januar: rekordtør og kold
Februar: meget kold

Vinter 1996/97:

December: kold, tør og solrig
Januar: rekordtør, solrig og forholdsvis kold
Februar: varm og nedbørrig med et mindre overskud af sol

Vinter 1997/98:

December: forholdsvis varm
Januar: solrig og temmelig varm
Februar: usædvanlig varm med underskud af sol og overskud af nedbør

Forår 1996:

Marts: rekordtør og kold
April: meget tør og solrig
Maj: meget kold, solfattig og forholdsvis våd

Forår 1997:

Marts: temmelig varm og solrig
April: solrig og blæsende
Maj: temmelig kold

Forår 1998:

Marts: overskud af varme, sol og nedbør

April: usædvanlig solfattig og våd, men også forholdsvis lun

Maj: tør, solrig og temmelig varm

Sommer 1996:

Juni: temmelig kold og tør

Juli: regnfattig, temmelig kold og forholdsvis solrig

Sommer 1997

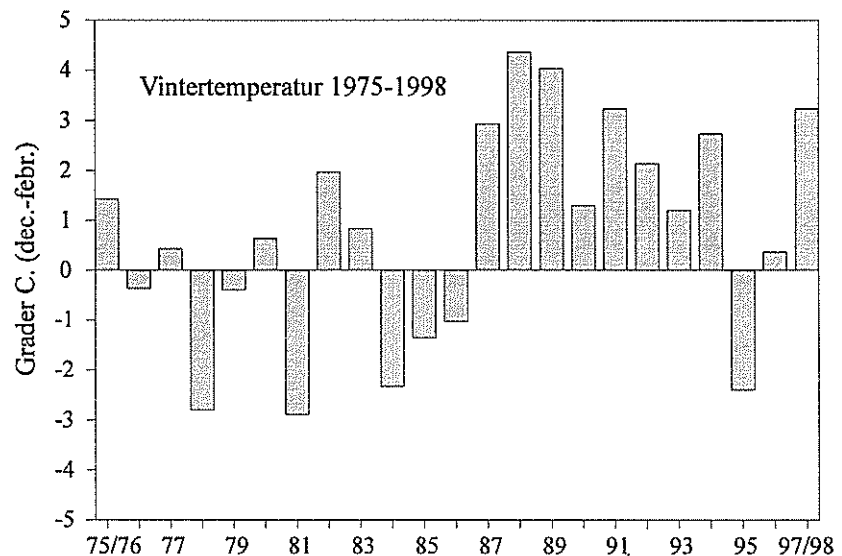
Juni: for hele landet stort set normal; særdeles regnfuld i Nordøstsjælland

juli: varm og solrig

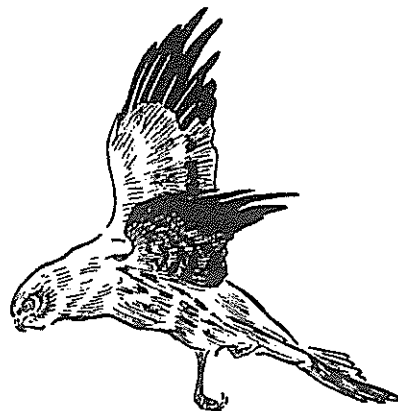
Sommer 1998:

Juni: våd

Juli: ustadig, kølig, blæsende

Figur 2: gennemsnitlig vintertemperatur 1975/76-1997/98

5 Resultater

5.1. Porsemosens ynglefugle 1996-1998 - med tilbageblik

Tabel 1: Oversigt over udvalgte ynglefuglearter (antal par) i Porsemosen 1960-1998. Kilder: 1960-69: Ferdinand et al. (1968), 1970-74: Ferdinand (1971), 1978-80: Jensen & Petersen (1976), 1981-85: Dybbroe & Boeg (1982), 1986: Haagensen & Woolhead (1987), 1994: Projekt Fuglenes Danmark, 1993 og 1995-1998: Københavns Amt.

Blank: ingen oplysninger. *: "territorier". **: baseret på antal syngende hanner

	1960-69	1970-74	1978-80	1981-85	1986	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Toppet lappedykker	0	0	1	+	0	2	1	1-2	0	0	0-1
Lille lappedykker	min. 3	0	1-2	0-2	6-13	6-7	2-3	2-4	0	0	1-2
Gråstrubet lappedyk.	1-3	2-3	4-5	1-3	6-8	3-4	2-3	3-5	4-6	4-5	3-5
Knopsvane	5-6	1-2	2	+	1-2	2		1	1	1	1
Grågås	0-3	1-4	3-5	+	4-5	4-5	3-6	5-6	4-5	3-5	min.1
Gravand	1-2	0	0	+	0	0		0	0	0	0
Gråand	10-20	ca. 5	11	+	ca. 7	ca. 10	8-10	7-9	7-9	10-15	10-15
Atlingand	1-2	1-2	0-1	0	0	0-1		0	0	0	0-1
Skeand	2-4	0	0-1	0	1	0		0	0	0	0-1
Taffeland	1-2	?	0-2	0-1	0	1-2		0	0	0	0-1
Troldand	0	0	2-3	+	0	1	1	1-2	0	0-1	0-2
Rørhøg	0-1	0		0-1	1	1	1	1	1	1	1
Vandrikse	15-20	15	14	7-18	14-27	7-10	10	5-8	6-8	7-9	8-12
Plettet rørvagtel	0-1	0	0	0	0	0		0	0	0	0
Grønbenet rørhøne	min. 10	10-15	7	18	7-25	7-8		11-14	8-10	5-6	12-15
Blishøne	min. 10	20-25	20	+	25-30	15-17	10-14	8-11	10-15	10-15	10-15
Vibe	min. 2	ca. 20	2-5	+	5-6	0	1-2	1	1-2	2-3	2-3
Dobbeltbekkasin	4-6	15-20	8-10	+	min. 1	0-1	1	1-2	0-1	1-2	1-2
Rødben	3-4	"ustadig"	1	0	0	0		0	0	0	0
Sortterne	ca. 10	0		0-1	0-1	0		0	0	0	0
Engpiber	+	?	5-8		0	2-3	1-2	?	1-2	1	1
Gul vipstjert	+	3			0	0		0	0	0	0
Nattergal	min. 10	60-80	25	+	24-47	>20	25-35	ca. 40	>20	>20	>20
Bynkefugl		"ret alm."		1-2	2-3	0		1-2	0-1	0	0
Græshoppesanger		?	4	1-4	3	3-4	2-3	max. 5**	1**	3-4**	3-5**
Savisanger		0-2		0-3	0	0		0	0	0	0
Sivsanger	+	"m. alm."	37	1-7	2-3	2-3	1-2	max. 3**	0-1**	max. 3**	max 2**
Kørsanger		"alm."	3	5	10	4-5	2-5	ca. 5	10-15	5-10	10-15
Rørsanger	+	"alm."	18	+ca.	200	20-30		Ca. 30	>30	>30	>30
Pungmejse*	1	?		4-8	6	7-9	3-6	0-1	5-6	2-5	1-2
Rørspurv	+	"m. alm."		+	40-60	>25	30	>25	>25	>25	>25

Der blev registreret 62 sikkert eller muligt ynglende fuglearter i Porsemosen i april-juli 1996-1998. Af disse er 16 arter egentlige vandfugle. Medtaget i tabel 1 er desuden bestandsstørrelser for enkelte spurvefuglearter med tilknytning til vådområder.

Ved en vurdering af tabel 1 skal det bemærkes, at skift i observatører og eventuelt optællingsmetoder (og indsats) gennem perioden udgør en betydelig usikkerhed. Nogle tal er således formodentligt rene skøn, mens andre dækker over egentlige optællinger. Det er ligeledes usikkert, hvorvidt alle tallene inkluderer vådområdet umiddelbart vest for søen, som det er tilfældet i f.eks. 1986, 1993 og 1995-1998.

Toppet lappedykker *Podiceps cristatus*

Ynglebestand (1998): 0-1 par

Toppet lappedykker har ynglet regelmæssigt gennem perioden, dog med ret få ynglepar, hvilket sikkert bl.a. kan tilskrives konkurrence fra gråstrubet lappedykker. Med iagttagelser af 2 fugle i Høholmsøen i 1998, kan det ikke udelukkes, at et par forsøgte at yngle her. Unger blev dog ikke set.

Lille lappedykker *Tachybaptus ruficollis*

Ynglebestand (1998): 1-2 par

Lille lappedykker har ynglet de fleste år i den periode, hvorfra der er indsamlet oplysninger, især i tilknytning til områdets mindste tørvegrave. Kaldene fugle blev hørt 2 forskellige steder i 1998, hvorfor ynglebestanden dette år vurderes til mindst 1 og højest 2 par. Artens tilbagevenden efter et par års fravær kan sikkert bl.a. tilskrives den relativt milde vinter 1997/98.

Gråstrubet lappedykker *Podiceps grisegena*

Ynglebestand (1998): 3-5 par

Gråstrubet lappedykker har ynglet årligt i Porsemosen i den periode, hvorfra der er indsamlet oplysninger. Den hidtil største bestand (6-8 par) blev optalt i 1986. Dermed har bestanden de seneste 3 år ligget indenfor det normale.

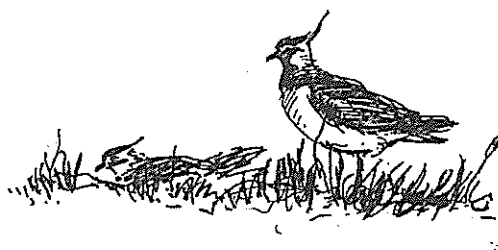
Arten er især tilknyttet de store tørvegrave syd for Nybølle Å, et enkelt par yngler i søen midt i kolonihaveområdet, og arten yngler også regelmæssigt i Høholmsøen vest for selve Porsemosen. Disse steder ses og høres voksne spillende fugle i april-maj, og senere på sæsonen unger i følgeskab med voksne fugle.

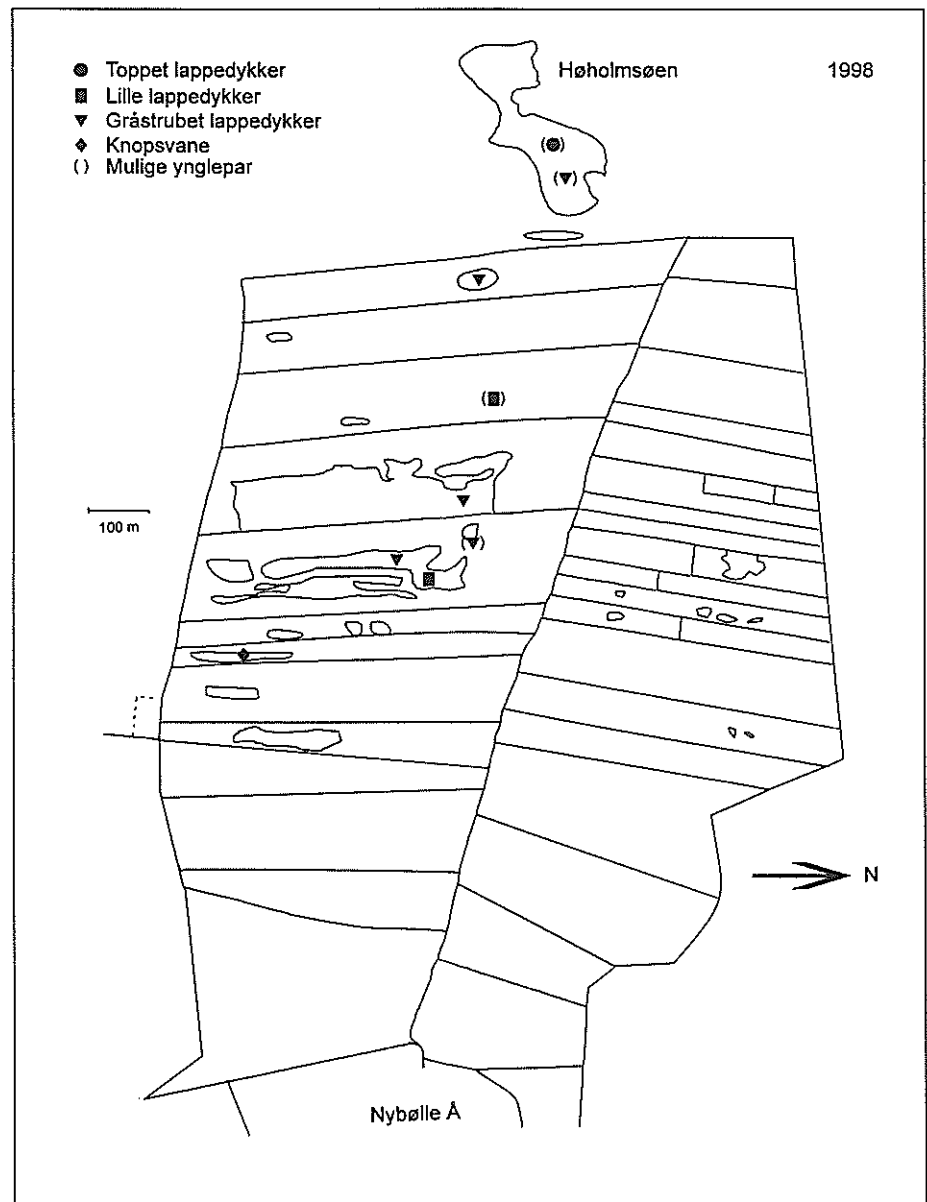
Knopsvane *Cygnus olor*

Ynglebestand (1998): 1 par

De fleste år yngler 1 par knopsvaner i området, oftest i Høholmsøen eller i tilknytning til de store tørvegrave syd for Nybølle Å. I 1998 sås et par med 7 unger dog i en mindre tørvegrav i mosens sydøstlige hjørne.

Den tilsyneladende tilbagegang siden tresserne (tabel 1) kan bl.a. tænkes at skyldes den fremskredne tilgroning, der hindrer svanernes udsyn og gør det vanskeligt for fuglene at lande i tørvegravene. Også fødekongurrence fra udsatte gråaender kan måske spille en rolle (Haagensen & Woolhead 1987).

Figur 3: Yngleudbredelse for toppet lappedykker *Podiceps cristatus*, lille lappedykker *Tachybaptus ruficollis*, gråstrubet lappedykker *Podiceps grisegena* og knopsvane *Cygnus olor* i Porsemosen 1998.

Grågås *Anser anser*

Ynglebestand (1998): min. 1 par

Grågåsen yngler årligt i Porsemosen med op til ca. 5 par. Bestanden er dog vanskelig at bedømme, da de fleste af de gæs, der ses i mosen om foråret, er ikke-ynglende fugle. F.eks. sås i begyndelsen af sæsonen (1998) op til 35-40 grågæs i mosen. Senere på sæsonen lever ynglefuglene overordentligt skjult i den tætte vegetation. Vedvarende iagttagelser af voksne fugle senere på sæsonen samt enkelte iagttagelser af voksne fugle med gæslinger tyder på, at 4-5 par ynglede i 1996, 3-5 par i 1997 og mindst 1 par i 1998, hvor gæslinger kun blev set ved en enkelt lejlighed. De fleste år yngler enkelte par i Høholmsøen vest for mosen, og yderligere 1-2 par i de store tørvegrave syd for Nybølle Å (figur 4). Gæssene græsser ofte på græsarealerne omkring den næststørste tørvegrav i den sydlige halvdel af mosen. Desuden opholder en del ikke-ynglende grågæs sig ofte på markerne i områdets nordvestlige hjørne.

Bortset fra 1998, der synes at have været et dårligt år for arten, synes den aktuelle ynglebestand dermed at svare nogenlunde til bestandsniveauet siden 1980 (tabel 1).

Gråand *Anas platyrhynchos*

Ynglebestand (1998): 10-15 par

Den nævnte bestand er vurderet ud fra iagttagelser af par, ællinger samt antallet af hanner først i perioden. Flest ungekulde er set i de store tørvegrave syd for Nybølle Å.

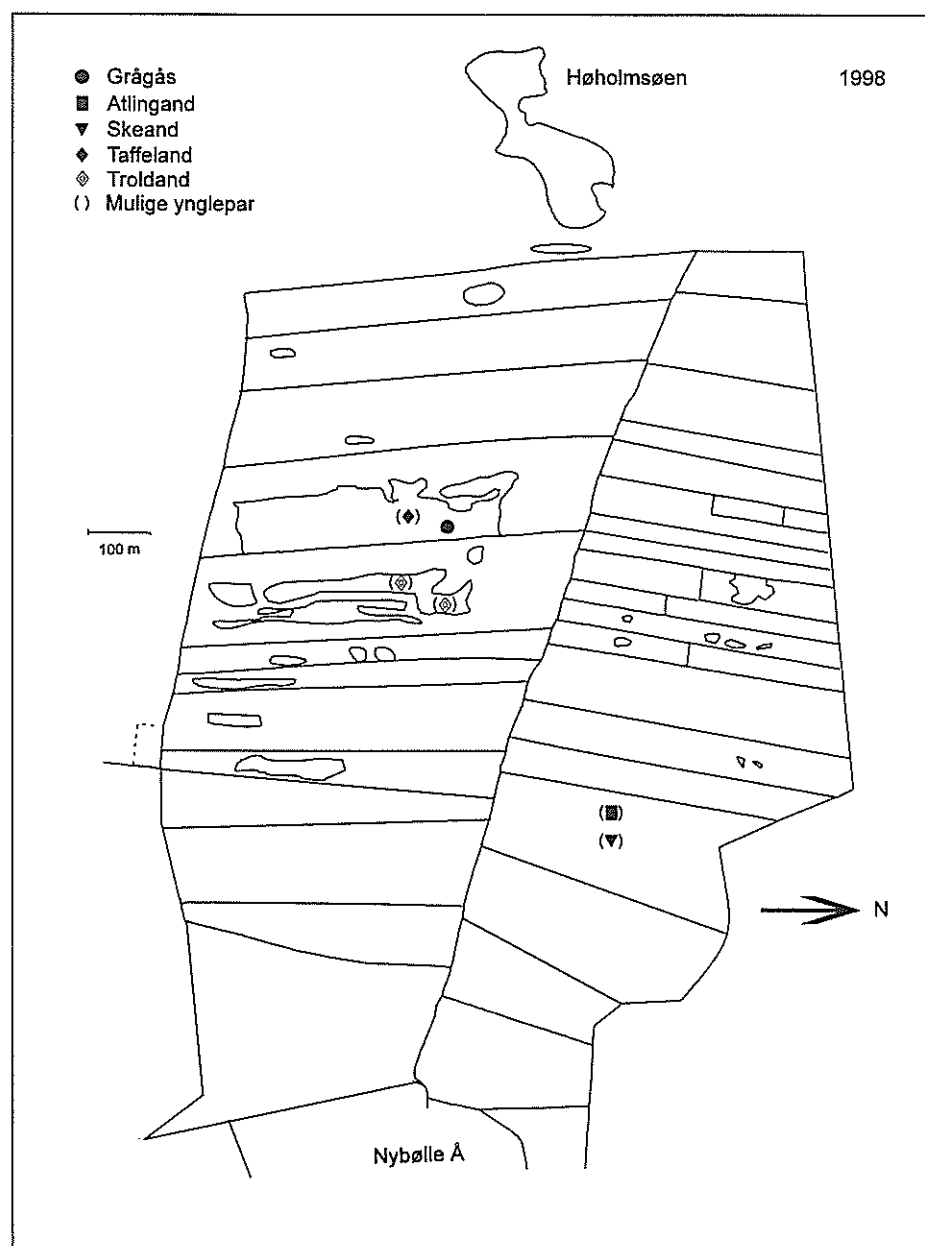
Med forbehold for de usikkerheder, der er forbundet med at registrere arten, synes bestanden at have været forholdsvis stabil gennem den periode, hvorfra der er indhentet oplysninger. Bestanden er dog svært at bedømme, bl.a. fordi gråænder til jagtlige formål udsættes i området.

Atlingand *Anas querquedula*

Ynglebestand (1998): 0-1 par

Atlinganden er i tilbagegang herhjemme og yngler nu kun få steder i Københavns Amt. Den samlede danske ynglebestand er næppe mere end ca. 100 ynglepar (Jacobsen 1997). Atlinganden optræder på den kommende (men ikke den nuværende) "rød-liste" fra Skov- og Naturstyrelsen over truede/hensynskrævende danske ynglefugle. Arten er både i og udenfor yngletiden knyttet til vegetationsrige søer og enge med sjapvand og blev da også observeret på de fugtige enge nordøst for Nybølle Å, der netop i 1998 fremstod særligt fugtige.

Med iagttagelser af 3 fugle i sommeren 1998 (2 hanner og 1 hun), kan det ikke udelukkes, at arten ynglede i 1998, selvom sikre ynglefund ikke blev gjort. Arten blev sidst registreret muligt ynglende i Porsemosen i 1993.

Figur 4: Yngleudbredelse af grågås *Anser anser*, atlingand *Anas querquedula*, skeand *Anas clypeata*, taffeland *Aythya ferina* og troidand *Aythya fuligula* i Porsemosen i 1998.

Skeand *Anas clypeata*

Ynglebestand (1998): 0-1 par

I foråret 1998 opholdt en enkelt han sig på de fugtige enge nordøst for Nybølle Å. Enlige hanner på dette tidspunkt kan indikere ynglepar ("ventehanner"). Selvom sikre ynglefund ikke blev gjort, kan det derfor ikke udelukkes, at arten forøgte at yngle i 1998.

Registreringen i 1998 skyldes utvivlsomt, at engene nordøst for Nybølle Å dette år fremstod særligt fugtige og dermed attraktive for arter som atlingand og skeand. Sidste gang arten ynglede med sikkerhed i Porsemosen var i 1986 (tabel 1).

Taffeland *Aythya ferina*

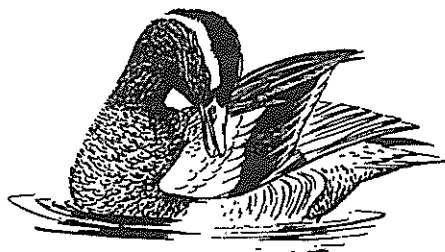
Ynglebestand (1998): 0-1 par

Arten yngler sent på året, ofte viser hunnerne sig først med ællinger i juli måned. På dette tidspunkt overses de let i den tætte vegetation, hvorfor det er vanskeligt at få sikre ynglebeviser. Det kan derfor ikke udelukkes, at arten er overset som ynglefugl i Porsemosen. Omvendt er at mange af de småflokke af taffelander, der om sommeren ses rundt om i landet, er fældende, ikke-ynglende fugle. Enkelte fugle ses typisk i Høholmsøen vest for mosen, og i 1998 opholdt et tilsyneladende par sig det meste af sæsonen i den største tørvegrav syd for Nybølle Å. Yngel her kan derfor ikke udelukkes, da evt. ællinger let kan være overset. Højest 2 par har ynglet i Porsemosen gennem den periode, hvorfra der er indsamlet oplysninger.

Troldand *Aythya fuligula*

Ynglebestand (1998): 0-1 par

Et stort antal ikke-ynglende, oversomrende troldænder opholder sig i landet, hvilket gør det vanskeligt at bedømme størrelsen af lokale ynglebestande. Dertil kommer, at arten som taffelanden yngler sent, hvorfor ællinger nemt kan være overset. Arten synes at have ynglet fåtalligt men regelmæssigt gennem det meste af den periode, hvorfra der er indsamlet oplysninger. I 1998 opholdt 2 par sig den største tørvegrav syd for Nybølle Å, men sikker yngel blev ikke konstateret.

Rørhøg *Circus aeruginosus*

Ynglebestand (1998): 1 par

Rørhøgen blev set på de fleste af tællingerne i 1996-1998 med op til 3 fugle, og 1 par har ynglet eller i det mindste gjort yngleforsøg i rørsumpen nord for Nybølle Å (figur 5). Unger er ikke set 1996-1998.

Først i perioden kan fuglene ses i parringsflugt og/eller territoriehævdende. Rørhøgen har muligvis ynglet de fleste år siden starten af tresserne (tabel 1), ligesom rastende fugle forår og efterår ofte ofte opholder sig i området.

Vandrikse *Rallus aquaticus*

Ynglebestand (1998): 8-12 par

Den nævnte ynglebestand er nogenlunde på linie med de fleste år siden 1993, men lavere end de fleste tidligere år (tabel 1). Måske spiller det ind, at den efterhånden fremskredne tilgroning tølægger tidligere velegnede områder for arten, der foretrækker vanddækkede sumpområder. Den nævnte 1998-ynglebestand er baseret på registreringer af kaldende fugle op til 12 forskellige steder i mosen.

Grønbenet rørhøne *Gallinula chloropus*

Ynglebestand (1998): 12-15 par

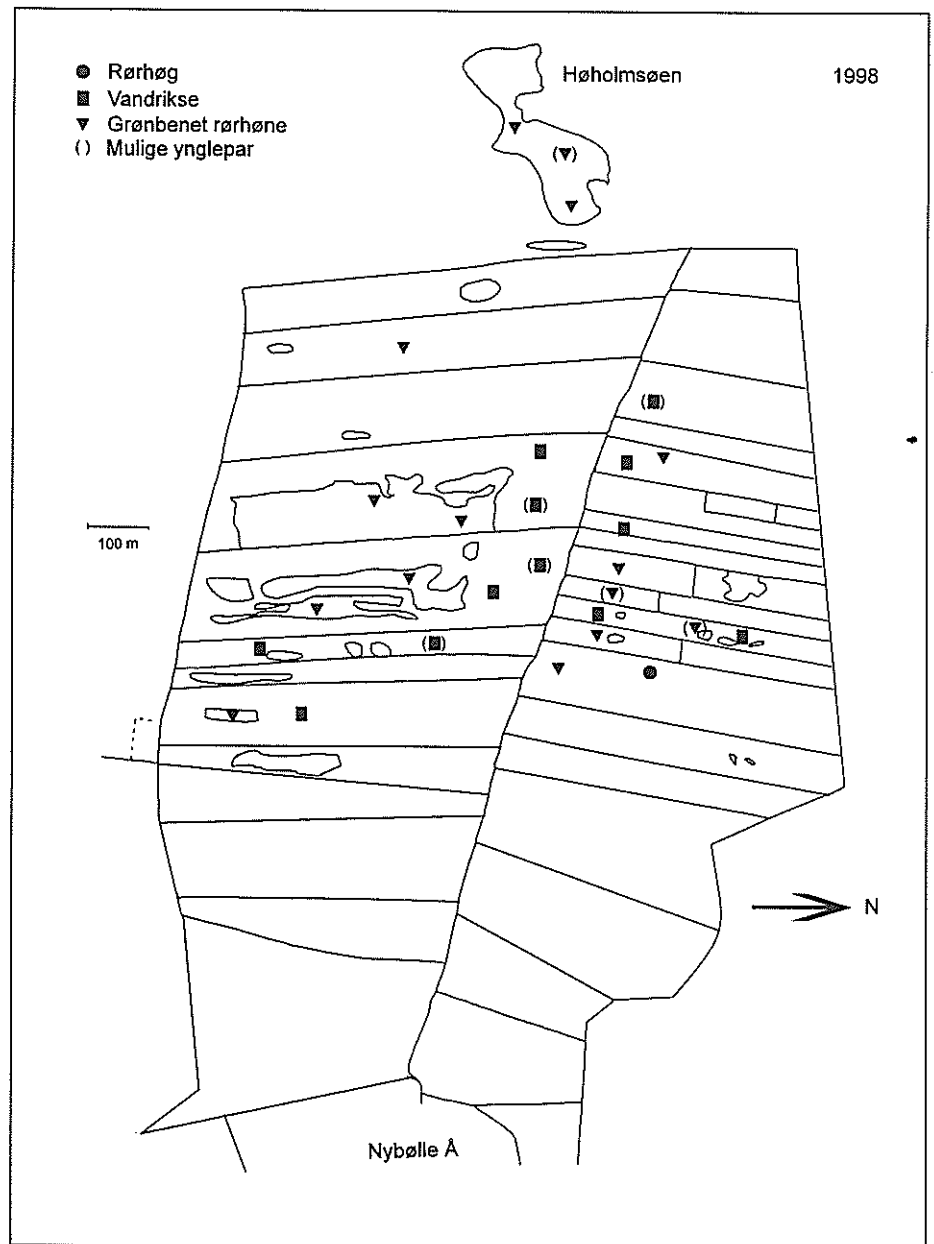
Bedømt ud fra registreringer af kaldende fugle, iagttagelser af enlige voksne fugle og par kan op til 15 par have ynglet i 1998, hvilket er langt flere end de fleste foregående år. Formentlig har den ret milde vinter og høje vandstand dette år spillet en rolle (figur 4). Dog spiller tilfældigheder også ind, da arten let overses i den tætte vegetation, og stemmen kun kan høres indenfor relativt kort afstand. I 1998 sås dog unger ved to lejligheder.

Blishøne *Fulica atra*

Ynglebestand: 10-15 par

Porsemosens ynglebestand er særdeles vanskelig at opgøre, idet det der gøres relativt få sikre ynglefund i det svært overskuelige moseterræn, ligesom en del ikke-ynglende fugle utvivlsomt befinder sig i området.

Den nævnte ynglebestand skal betragtes som et forsigtigt skøn baseret på iagttagelser af tilstedeværende voksne fugle, tilsyneladende par, rugende fugle og 11 iagttagelser af ungekuld sidst på sæsonen. Dermed er 1996-1998-bestanden på linie med de fleste år i 90'erne, men lavere end de første år i den periode, hvorfra der er indsamlet oplysninger. Dette skal sikkert tilskrives efterhånden fremskredne tilgroning.

Figur 5: Yngleudbredelse for rørhøg *Circus aeruginosus*, vandrikse *Rallus aquaticus*, grønbenet rørhøne *Gallinula chloropus* i Porsmosen i 1998.

Vibe *Vanellus vanellus*

Ynglebestand (1998): 2-3 par

Territoriehævdende fugle er 1996-1998 set på engene nordøst for Nybølle Å, på agerjorden sydøst for Nybølle Å samt i 1997 på marken umiddelbart nord for mosen (figur 6).

Ynglebestanden af vibe har de seneste 3 år ligget mellem 1-3 par med færrest i 1996 (tabel 1). De seneste to års ynglebestand på mindst 2 og højest 3 ynglepar er større end de fleste andre år i 90'erne, men langt lavere end i de tidligere år (tabel 1). Desuden sås rastende fugle sidst på sæsonen på de sydøstlige agerlandsarealer, op til 150 i 1997.

Viben var tidligere blandt mosens karaktærfugle. Så sent som i 1986 yngledes 5-6 par, og tilbage i 1970-74 meldes om helt op til 20 ynglepar (tabel 1). Arten er gennem samme periode gået betydeligt tilbage i antal på landsplan af de samme årsager, der antageligt har reduceret dens antal i Porsemosen: tilgroning, lav vandstand og en reduktion af det samlede græsningsareal.

Tidligere yngledes viben også på engene nordvest for Nybølle Å, men dette område er nu helt ødelagt af dræning, opfyldning og tilplantning.

Dobbeltbekkasin *Gallinago gallinago*

Ynglebestand (1998): 1-2 par

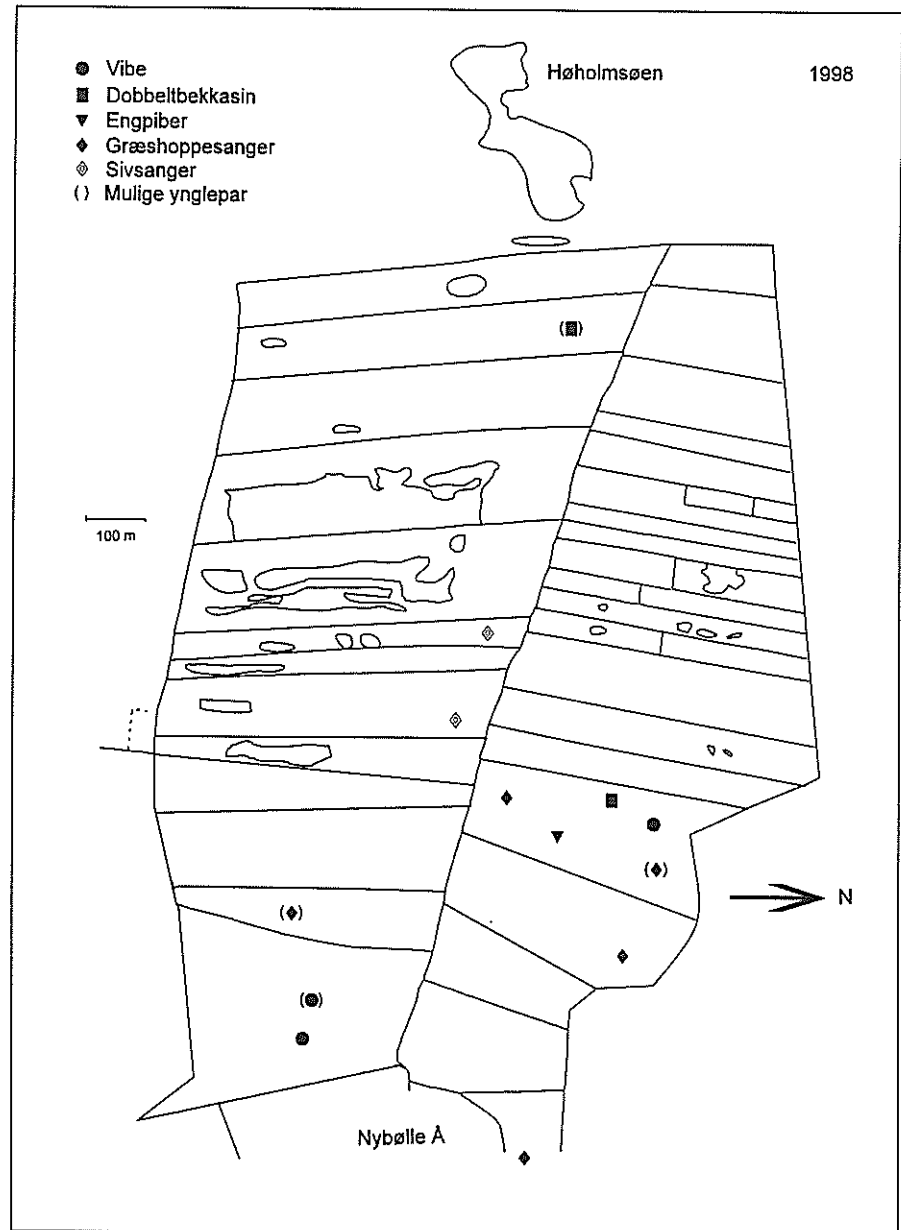
Spillende fugle blev 1996-1998 registreret på engene nordøst for Nybølle Å, midt i mosen mellem de to største tørvegrave mod syd (1997) samt ved den tilgroede eng tilstødende kolonihaveområdet mod vest (1998). Dermed rummer mosen fortsat en lille men forholdsvis stabil bestand af dobbeltbekkasin, selvom denne i 1996 tilsyneladende var på tægt på at forsvinde med blot 0-1 par.

Selv om 15-20 ynglepar i begyndelsen af 70'erne virker højt sat, synes det sikkert, at bestanden er gået meget tilbage siden tresserne. Arten er ellers forholdsvis tolerant overfor tilgroning. Den findes især på arealer, der ikke græsses for intensivt. Desuden ses enkelte år et relativt stort antal rastende, ikke-ynglende fugle først i perioden, op til 34 i april 1997, de fleste på engene nordøst for Nybølle Å.

Engpiber *Anthus pratensis*

Ynglebestand (1998): 1 par

Bedømt ud fra antallet af voksne fugle, herunder syngende hanner, har 1-2 par ynglet på mosens nordøstlige enge i 1996-1998, med flest i 1996 (figur 6). Arten er næppe konsekvent optalt gennem årene, men synes at have ynglet i området gennem det meste af den periode, hvorfra der er indsamlet oplysninger. Tilsyneladende er arten gået noget tilbage siden slutningen af 70'erne, måske et resultat af tilgroning (tabel 1).

Figur 6: Yngleudbredelse for vibe *Vanellus vanellus*, dobbeltbekkasin *Gallinago gallinago*, engpiber *Anthus pratensis*, græshoppesanger *Locustella naevia* og sivsanger *Acrocephalus schoenobaenus* i Porsemosen 1998.

Nattergal *Luscinia luscinia*

Ynglebestand (1998): > 20 par

En af mosens karaktérfugle. Bestanden er ikke talt op, men bedømt ud fra antallet af syngende hanner tæller den givetvis mere end 20 ynglepar.

Græshoppesanger *Locustella naevia*

Ynglebestand (1998): 3-5 par

Arten blev i 1996 registreret særdeles få gange sammenlignet med andre undersøgelsesår. Registreringer af syngende hanner i 1997 og 1998 tyder på, at den aktuelle bestand er tilbage på det "normale" niveau. Syngende fugle blev i 1998 hørt op til 5 forskellige steder i mosen, og det skønnes, at 3-5 par kan have ynglet dette år. Samme metodik er sandsynligvis anvendt for de fleste af årene i tabel 1 hvorfor tallene bør være sammenlignelige.

Det skal dog bemærkes, at denne metode kan tænkes at føre til en overvurdering af bestanden, idet ikke alle syngende hanner er ynglefugle.

Sivsanger *Acrocephalus schoenobaenus*

Ynglebestand (1998): max.2 par

Sivsangeren var tidligere en overordentlig almindelig ynglefugl i Porsemosen men er siden gået voldsomt tilbage i antal. I 1996-1998 hørtes og sås enkelte sivsangere i rørsumpen og pilekrattet langs med Nybølle Å og i 1997 blev endnu en syngende fugl hørt i pilekrattet i mosens nordvesthjørne (figur 6).

Som for græshoppesangeren skal det bemærkes, at de anførte ynglepar i tabel 1 er baseret på antallet af syngende hanner, hvilket i nogle tilfælde kan tænkes at føre til en overvurdering af bestanden, idet ikke alle syngende hanner er ynglefugle.

Selv om en del af de tidligere anførte yngleforekomster utvivlsomt er behæftet med usikkerhed, er det givet, at arten gennem årene er gået betydeligt tilbage i antal som ynglefugl i Porsemosen. Tilbagegangen i sivsangerbestanden er et internationalt kendt fænomen, der normalt tillægges tørke i Sahel-området i Afrika, hvor arten overvintrer.

Kærsanger *Acrocephalus palustris*

Ynglebestand (1998): 10-15 par

Bedømt ud fra antallet af syngende hanner har 10-15 par ynglet i 1998, hvilket er færre end i 1996, men på linie med de fleste andre år. Arten er tilknyttet høj urtevegetation, bl.a. brændenælder og er givetvis begunstiget af den igangværende tilgroning på tidligere græsningsarealer. I 1996 registreredes en del syngende hanner på de omkringliggende landbrugsarealer, hvor der dette år blev dyrket vinterraps.

Rørsanger *Acrocephalus scirpaceus*

Ynglebestand (1998): > 30 par

En af mosens karakterfugle. Bestanden er ikke talt op, men bedømt ud fra antallet af syngende hanner tæller den givetvis mere end 30 ynglepar.

Pungmejse *Remiz pendulinus*

Ynglebestand (1998): 1-2 "par"

Den ovennævnte mindstebestand for 1998 er baseret på fundet af én færdigbygget rede med indgangsrør, der almindeligvis regnes som et sikkert ynglefund. Mere eller mindre stationært kaldende fugle tyder på, at endnu et par kan have ynglet i 1998, men det er givet, at 1998-bestanden var lille sammenlignet med tidligere år.

I 1997 fandtes 5 reder, og af disse blev tilsyneladende kun de 2 forsynet med indgangsrør i løbet af optællingssæsonen ("hunreder"). Da stationært kaldende fugle sås ved flere lejligheder ved de resterende reder, kan 1997-bestanden sættes til mindst 2 og højst 5 "par" (tabel 1).

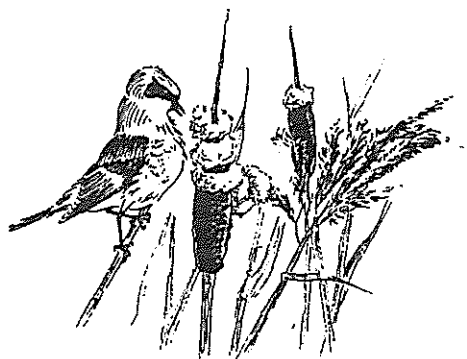
I 1996 blev 7 reder fundet og de 5 af disse forsynet med indgangsrør. Inklusiv stationært kaldende fugle kan 1996-bestanden sættes til mindst 5 og højst 6 "par".

Porsemosen var pungmejsens første ynglested i Danmark, idet et par ynglede i 1964. Formenligt har arten ynglet regelmæssigt siden. Den har været registreret årligt siden 1981 og skulle også have ynglet i 1966-1968 og 1970 (Jensen & Petersen 1976). De seneste år er reder øjensynligt fjernet i løbet af sæsonen. Noget sådant er særdeles uheldigt for pungmejse, der optræder på rød-listen over truede og hensynskrævende danske ynglefugle.

Rørspurv *Emberiza schoeniclus*

Ynglebestand (1998): > 25 par

En af mosens karakterfugle. Bestanden er ikke talt op, men bedømt ud fra antallet af syngende hanner tæller den givetvis mere end 25 ynglepar.

5.2. Øvrige ynglefugle 1996-1998

Foruden de allerede nævnte arter ynglede i 1996-1998 en række andre fuglearter mere eller mindre talrigt i Porsemosen.

Tilknyttet mosens opvækst af især birk, pil og el ynglede følgende mere eller mindre udprægede **skov- og kratfugle**: ringdue *Columba palumbus*, gøg *Cuculus canorus*, natugle *strix aluco* (kun 1996-1997, nær kolonihavesøen), stor flagspætte *Dendrocopos major*, gærdesmutte *Troglodytes troglodytes*, jernspurv *Prunella modularis*, rødhals *Erythacus rubecula*, solsort *Turdus merula*, sjagger *Turdus palustris*, sangdrossel *Turdus philomelos*, gulbug *Hippolais icterina*, gærdesanger *Sylvia curruca*, tornsanger *Sylvia communis*, havesanger *Sylvia borin*, munk *Sylvia atricapilla*, gransanger *Phylloscopus collybita*, løvsanger *Phylloscopus trochilus*, halemejse *Aegithalos caudatus*, (unger set 1998), sumpmejse *Parus palustris*, blåmejse *Parus caeruleus*, musvit *Parus major*, skovskade *Garrulus glandarius*, husskade *Pica pica*, skovspurv *Passer montanus*, bogfinke *Fringilla coelebs*, grønirisk *Carduelis chloris*, stillits *Carduelis carduelis*, tornirisk *Carduelis cannabina* og dompap *Pyrrhula pyrrhula*.

Tilknyttet det **åbne land omkring mosen** yngler: musvåge *Buteo buteo*, tårnfalk *Falco tinnunculus*, fasan *Phasianus colchicus*, sanglærke *Alauda arvensis*, landsvale *Hirundo rustica*, bysvale *Delichon urbica*, allike *Corvus monedula*, krage *Corvus corone*, stær *Sturnus vulgaris* og gulspurv *Emberiza citrinella*.

I alt fandtes 62 sikkert eller muligt ynglede fuglearter i Porsemosen 1996-1998.

5.3. Ikke-ynglede arter 1996-1998

Desuden sås forår og sommer 1996-1998 en række forskellige rastende, fouragerende eller forbitrækkende fugle i Porsemosen

Rørdrum *Botaurus stellaris*

1 hørt paukende den 23. April 1998.

Fiskehejre *Ardea cinerea*

Enkelte set på alle tællinger .

Krikand *Anas crecca*

2 set den 24. april 1997.

Plettet rørvagtel *Porzana porzana*

En kaldende han blev hørt på de nordøstlige enge den 17. Juni 1996. Er tidligere (1960-1969) angivet som mulig ynglefugl i mosen.

Strandskade *Haematopus ostralegus*

1 den 13. Maj 1996

Svaleklire *Tringa ochropus*

1 den 6. Maj 1996; 2 den 23. April 1998..

Duehøg *Accipiter gentilis*

1 den 23. April 1998.

Spurvehøg *Accipiter nisus*

1 den 23. April 1998.

Fiskeørn *Pandion haliaetus*

1 Forbitrækkende maj 1997, 23. april 1998.

Trane *grus grus*

1 fouragerende på engene nordøst for Nybølle Å den 25. April 1997.

Hættemåge *Larus ridibundus*, **stormmåge** *L. canus* og **Sølvmåge** *L. argentatus*

Almindelige overflyvende på alle tællinger. Af og til fouragerende.

Fjordterne *Sterna hirundo*

Regelmæssigt fouragerende, oftest i Høholmsøen vest for mosen.

Mursejler *Apus apus* og **digesvale** *Riparia riparia*

Almindelige overflyvende på alle tællinger.

Skovpiber *Anthus trivialis*

Set ved enkelte lejligheder i 1996 i mosens træplantninger samt overflyvende, sandsynligvis trækfugle.

Bynkefugl *Saxicola rubetra*

I hun på de nordøstlige enge 28. maj 1998. Mulig ynglet i 1996. Har ellers ynglet regelmæssigt gennem årene.

Stenpikker *Oenanthe oenanthe*

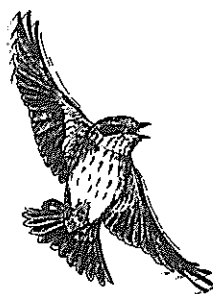
1 den 25. april 1997 på åbent areal nordvest for Nybølle Å og 1 den 13. Maj 1997 på sydøstlige agerjord.

Vindrossel *Turdus iliacus*

Ca. 30 den 29. April 1996; 1 den 25. April 1997

Patterdyr: hare *Lepus europaeus*, ræv *Vulpes vulpes* og rådyr *Capreolus capreolus* set på næsten alle tællinger.

Inklusiv disse 20 ikke-ynglende arter registreredes ved tællingerne i 1996-1998 82 fuglearter og 3 arter af pattedyr.

6 Porsemosen som ynglefuglelokalitet

Med det formål at "værdisætte" forskellige naturområders betydning som fuglelokaliteter introducerede Ferdinand (1971) og Dybbro & Boeg (1982) en generel klassificering af fuglelokaliteter omfattende en opdeling efter naturtyperne: skove, søer og moser, heder og klitter, kyster (strandenge og fugleøer) samt enge og overdrev. Metoden er siden modificeret af Falk (1992), der bl.a. inddrager gruppen af de såkaldte "hensynskrævende" fuglearter fra Skov- og Naturstyrelsens Rødliste.

Princippet er, at de enkelte lokaliteter for hver naturtype klassificeres i tre kategorier på baggrund af forekomsten af udvalgte karaktérarter. Kategorierne er:

Kategori 1: "Ekstraordinært gode fuglelokaliteter".

Kategori 2: "Meget gode fuglelokaliteter".

Kategori 3: "Gode fuglelokaliteter".

Er en lokalitet eksempelvis klassificeret som V2, betyder det, at lokaliteten er en "meget god fuglelokalitet for vandfugle".

Tabel 3: Antallet af ynglepar på vandfuglelokaliteter (søer og moser) for klassificering som henholdsvis kategori 1, 2 og 3. I sidste kolonne er angivet antallet af ynglefugle i Porsemosen i 1996. + angiver "tilstedeværende". *: vandfugle omfatter ande -og vadefugle, vandhøns og lappedykkere.

	1	kategori 2	Porsemosen '98 3	
Gråstrubet lappedykker	20	10	+	3-5
Atlingand	8	4	+	0-1
Skeand	25	12	+	0-1
Taffeland	20	6	+	0-1
Troldand	15	5	+	0-1
Grågås	40	10	+	min. 1
Rørhøg	5	+		1
Vandrikse		10	+	8-12
Dobbeltbekkasin		10	+	1-2
Pungmejse	5	+		1-2
Græshoppesanger			+	3-5
Vandfugle ialt*	200	60	30	13-24

I og omkring Porsemosen yngler især karaktérarter for naturtypen "søer og moser" (tabel 2). Af tabel 4 fremgår Porsemosens ynglebestand af karakteristiske sø -og mosearter samt hvilke antals-kriterier, der benyttes ved klassificering af V-lokaliteter.

Blot én af de nævnte arter yngler med det angivne antal par, klassificeres lokaliteten i den respektive (og højest mulige) kategori. En oplagt svaghed ved at vurdere fuglelokaliteters værdi alene på karaktérarters forekomst er, at store områder næsten altid vil ende i en større kategori end små lokaliteter (stort areal = mange ynglepar). Ikke desto mindre kan Porsemosen, trods sin beskedne udstrækning, alene på grund af pungmejsbestanden, klassificeres som en ekstraordinær god fuglelokalitet, d.v.s. den højeste af de mulige kategorier (V1).

Svagheden ved metoden er, at store lokaliteter ofte automatisk vil havne i en bedre kategori, idet et større areal alt andet lige rummer flere ynglefugle. Med i en vurdering af Porsemosens værdi som ynglefuglelokalitet hører derfor også den store artsrigdom i forhold til mosens beskedne udstrækning.

7 Pleje og overvågning

Store dele af Porsemosen er under tilgroning, bl.a. som følge af græsningsophør på tidligere afgræssede arealer. Dette truer mosens bestand af ynglende eng- og vandfugle, en gruppe af fugle, der også på landsplan er gået tilbage som følge af biotopsforandringer. På længere sigt truer vegetationsudviklingen derfor Porsemosens mosens værdi som fuglelokalitet.

Netop bl.a. mosens fugleforekomster lå til grund for Porsemose-fredningen i 1968, hvorfor den gradvise forringelse af mosen som fuglelokalitet bør imødegås ved hjælp af passende plejeindgreb. Med hensyn til pleje henvises til plejeplanen for Porsemosen (Jacobsen 1988) og rapporter fra tidligere fugletællinger. Fra besøgene i 1996-1998 skal blot nævnes:

- allerede nu fælder flere af lodsejerne træer og buske rundt omkring i mosen som led i en mere eller mindre selvbestaltet naturpleje. Alt andet lige er en sådan rydning bedre end ingenting, f.eks. findes nu en stor orkidebestand i et tidligere stærkt tilgroet område mellem Nybølle Å og mosens to største tørvegrave. Fældningen foregår imidlertid forholdsvis planløst, og træer, grene m.m. efterlades som oftest i bunker på stedet. Eventuelle træfældninger o.lign. bør følge en overordnet plejeplan, og det afskårne materiale bør efterfølgende fjernes fra lokaliteten.

- de nordvestlige enge (matr. 17c og 63a) er nu gennemskåret af et omfattende system af afvandingskanaler, et stort læs sten er smidt umiddelbart nord for åen, en ca. 6 meter bred vej er anlagt fra nord til syd, og mod nord er etableret et anlæg med bistader. Tilplantning og opfyldning fortsatte i 1998, og området er nu helt ødelagt som engfuglelokalitet. Tidligere yngede bl.a. viber på engen, der er omfattet af Porsemosefredningen og af Naturbeskyttelseslovens § 3.

- de tidligere fine enge nordvest for granplantagen er nu næsten helt forsvundne p.g.a. tilgroning og tilplantning omkring en andedam.

- i nordenden af de nordøstlige enge, øst for granplantagen, ligger fortsat (eller igen) en stor bunke af sten/grus.

- særligt de nordvestlige mosearealer var i 1997 præget af omfattende rørskeer, anlæg af stier og adskillige jagttårne. Nye jagttårne etableredes også i 1996-1998.

-

- en stor bunke skæmmende jernbanesveller har i flere år ligget ved stien mellem Porsemosen og Høholmsøen mod vest.

Det foreslås, at der fortsat gennemføres en årlig optælling af ynglende fugle i Porsemosen, bl.a. med henblik på at vurdere effekten af en eventuel vandstandshævning samt af eventuelle andre plejetiltag.

I den forbindelse kan en særskilt registrering af ynglende pungmejser overvejes. Pungmejsen optræder på Miljøministeriets liste over særligt beskyttelseskrævende dyr og planter i Danmark ("Rødliste 90") som værende truet af bl.a. samlervirksomhed, og Porsemosen er fortsat en særdeles vigtig ynglelokalitet for arten.

8 Konklusion

Efter kriterier fremsat af Dansk Ornitologisk Forening kan Porsemosen alene som følge af en stor ynglebestand af pungmejser i 1996-1998 benævnes en "ekstraordinær god fuglelokalitet".

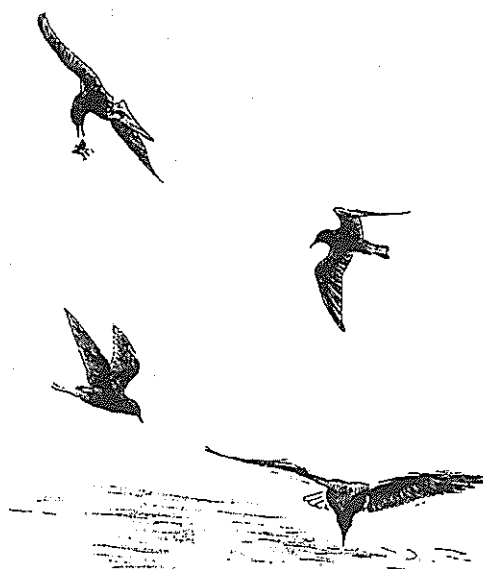
Tællingerne bekræftede imidlertid også, at mosens fugleliv gennem de sidste årtier har gennemgået en del forandringer. Store dele af Porsemosen er under tilgroning, dels som følge af græsningsophør på tidligere afgræssede arealer, dels på grund af den naturlige vegetationsudvikling i øvrigt.

Med de seneste års tællinger er det slået fast, at den igangværende tilgroning truer mosens bestand af ynglende eng- og vandfugle, en gruppe af fugle, der også på landsplan er truet som følge af biotopsforandringer. På længere sigt truer vegetationsudviklingen derfor Porsemosens mosens værdi som fuglelokalitet.

Netop bl.a. mosens fugleforekomster lå til grund for Porsemose-fredningen i 1968, hvorfor den gradvise forringelse af mosen som fuglelokalitet bør imødegås ved hjælp af passende plejeindgreb.

I den nærmeste fremtid bør foretages en permanent hævnning af vandstanden, en vegetationsrydning samt en genindførelse af græsning på de opgivne græsningsarealer. I praksis kompliceres noget sådant dels af den eksisterende Porsemose-fredning, der forudsætter at arealernes nuværende tilstand ikke ændres, dels af mosens nuværende ret komplicerede ejerforhold.

At Porsemosen stadig rummer et stort potentiale, illustreres af, at der i 1998, hvor vandstanden var usædvanligt høj, kunne ses både rørdrum, atlingand og skeand i mosen.

9 Referencer

- Dybbro, T. 1976. De danske ynglefugles udbredelse. - Dansk Ornitologisk Forening.
- Dybbro, T. & H. Boeg 1982. Fuglelokaliteter i Hovedstadsområdet. - Dansk Ornitologisk Forening.
- Enemar, A. 1959. On the determination of the size and composition of a passerine bird population during the breeding season. - Vår Fågelvärld 18: supp. 2.
- Falk, K. 1990. Vejledning i metoder til overvågning af fugle. - Skov- og Naturstyrelsen.
- Falk, K. 1992. Udkast til vejledning i metoder til biologisk klassifikation af naturlokaliteter. - Skov- og Naturstyrelsen.
- Ferdinand, L. K. Fog & K. Pilegård 1968. En naturhistorisk undersøgelse af søer og moser i Københavns vestegn. Meddelelser om danske naturlokaliteter, nr. 1. - Natur og Ungdom.
- Ferdinand, L. 1971. Større danske fuglelokaliteter, 1. del. - Dansk Ornitologisk Forening.
- Ferdinand, L. 1980. Fuglene i landskabet, større danske fuglelokaliteter, bind 2. - Dansk Ornitologisk Forening.
- Gravesen, P. 1976. Oversigt over botaniske lokaliteter 1, Sjælland. - Miljøministeriet og Dansk Botanisk Forening.
- Haagensen, A. & J. Woolhead 1987. Ynglefugle i Porsemosen 1986. - Hovedstadsrådet.
- Hansen, K.M. 1984. Naturfører for Store Vejleå Dalen. - Albertslunds lokal-komité, Danmarks Naturfredningsforening.
- Binau, H. & K.M. Hansen 1986. Porsemosen - en statusrapport. - Danmarks Naturfredningsforenings lokalkomiteer i Tåstrup, Ballerup og Albertslund.
- Hansen, P.E. 1993. Botaniske interesser i Porsemosen 1993. - Københavns Amt.
- Hesselsø, M. 1990. Padelokaliteter i Københavns amt.-Københavns amt.
- Jacobsen, E.M. 1988. Plejeplan for ynglefugle i Porsemosen. - Hovedstadsrådet.
- Jacobsen, E.M. 1993, 1995, 1996 & 1997. Ynglefugle i Porsemosen. - Københavns Amt.
- Jacobsen, E.M. 1994. overvågning af pungmejser i porsemosen 1994. - Internt arbejdsnotat fra Københavns Amt.

Jacobsen, E.M. 1997. Hvor mange fugle yngler i Danmark. – Dansk Orn. Foren. Tidskr. 91: 93-100.

Jensen, L.G. & B.S. Petersen 1976. Porsemosen - en sjællandsk fuglelokaltet. - Danske Fugle 4: 205-221.

Kayser, B. & L. Braae. 1987. Naturovervågning ved hjælp af fugleoptællinger 1986. - Hovedstadsrådet.

Foto: Erik Mandrup Jacobsen

- 1 Plejeplan for Pilenborg området
Udgivet 1991
- 2 Ynglende og rastende fugle i Strandparken 1990
Udgivet 1991
- 3 Padelokaliteter i Københavns Amt 1990
Udgivet 1991
- 4 Naturovervågning, Vestamager 1990
Udgivet 1991
- 5 Ynglefugle på Saltholm 1988-1990
Udgivet 1991
- 6 Ynglende og rastende fugle i Strandparken 1991
Udgivet 1992
- 7 Padelokaliteter i Københavns Amt 1991
Udgivet 1992
- 8 Naturovervågning, Vestamager 1991
Udgivet 1992
- 9 Ynglende og rastende fugle i Strandparken 1992
Udgivet 1993
- 10 Naturovervågning, Vestamager 1992
Udgivet 1993
- 11 Padelokaliteter i Københavns Amt 1992
Udgivet 1993
- 12 Plejeplan for Maglemosen
Udgivet 1993
- 13 Plejeplan for Strandparken
Udgivet 1993
- 14 Padelokaliteter i Københavns Amt 1993
Udgivet 1994
- 15 Naturovervågning, Vestamager 1993
Udgivet 1994
- 16 Ynglefugle på Saltholm 1991-1993
Udgivet 1994
- 17 Ynglefugle i Porsemosen 1993
Udgivet 1994

- 18 Botaniske interesser i Porsemosen 1993
Udgivet 1994
- 19 Botaniske interesser i Hedeland 1994
Udgivet 1994
- 20 Botaniske interesser i Sengeløse Mose,
Vasby Mose og Tysmosen 1994
Udgivet 1994
- 21 Paddelokaliteter i Københavns Amt 1994
Udgivet 1995
- 22 Naturovervågning, Vestamager 1994
Udgivet 1995
- 23 Forslag til plejeplan for Vasby Mose, 1995
Udgivet 1995
- 24 Ynglefugle på Saltholm 1994-1996
Udgivet 1997
- 25 Naturgenopretning i Københavns Amt 1995-1996
- 26 Naturovervågning, Vestamager 1995-1996
Udgivet 1997
- 27 Ynglefugle på Saltholm 1997
Udgivet 1998
- 28 Ynglefugle i Porsemosen 1996-1998
Udgivet 1998

